

PEDAGOGIK MAHORAT HAQIDA TUSHUNCHA, UNING O‘QITUVCHI FAOLIYATIDA TUTGAN O‘RNI

Reja:

1. Pedagogik mahorat haqida tushuncha.
2. Pedagogik faoliyatning o‘ziga xos xususiyatlari.
3. Pedagogik mahoratni tarkib toptirish va shakllantirish yo‘llari.

Mavzuga oid tayanch tushuncha va iboralar:

Kasb mahorati, pedagogik mahorat, optimizm, insonparvar-gumanist. shaxsiy xususiyatlar, gumanistik yo‘nalish, kasbiy bilimdonlik, pedagogik qobiliyat, pedagogik texnika, metodologiya, nazariy, uslubiy texnologik bilimlar, faoliyat elementlari, o‘z-o‘zini kasbiy tarbiyalash.

Mavzuga oid muammolar:

1. Kasb mahorati va pedagogik mahorat tushunchalarini bir-biri bilan taqqoslab, o‘xshashlik va farqli jihatlarini aniqlang. Mahoratli pedagog deganda pedagogik faoliyatning qanday qirralarini tushunasiz?
2. Pedagogik mahoratning tarkibiy qismlarini aniqlab, har birining pedagogik mahoratda tutgan o‘rnini tahlil qiling. Ularning ichida qay birini ustivor deb bilasiz?

1-savol bo‘yicha darsning maqsadi: Pedagogik mahorat haqida tushuncha berish, uning tarkibiy qismlariga aniqlik kiritish, pedagogik kasbiga qiziqishni oshirish.

Identiv o‘quv maqsadlari:

Pedagogik mahorat tushunchasiga ta’rif beradilar.

Pedagogik mahoratning mohiyatiga izoh beradilar.

Pedagogik mahoratning tarkibiy qismlarini tavsiflaydilar.

1-savolning bayoni:

Insoniyat tomonidan minglab kasb-hunar bajarib kelinadi. Har bir kasb yuqori saviyada bajarilishi, kasb mahoratining talablariga javob berishi kerak.

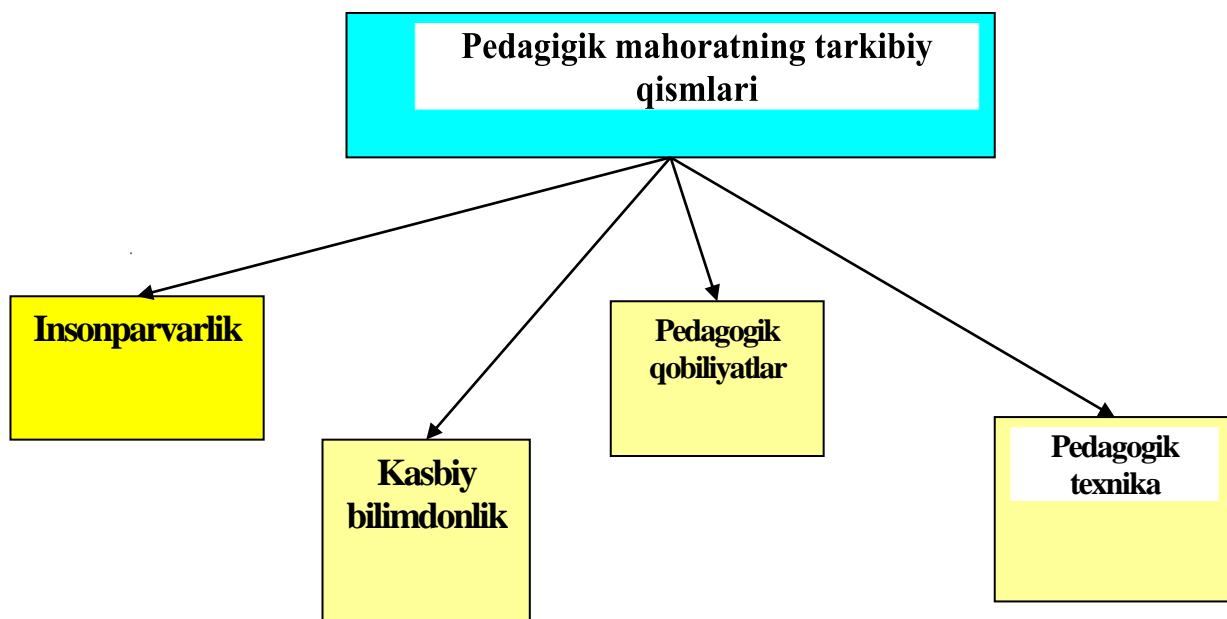
Pedagogik mahorat deganda pedagogik faoliyat yuritishda murabbiyning qobiliyatlarini oliy darajada namoyon etishi, butun borlig'ini ta'lim-tarbiyaga yo'naltirish tushiniladi.

Pedagogik mahorat uzoq vaqt davomida o'qish-o'rganish, mashq qilish, tajribalar asosida hosil qilinadi. Pedagogik mahoratning boshqa kasb mahoratlaridan farqi shundaki, u bir qancha qirralarga bo'linadi.

Xulosa kilib aytganda, pedagogik mahorat - yuksak darajada pedagogik faoliyat yuritishga o'zini yo'naltira bilish uchun zarur bo'lgan shaxsiy xususiyatlar yig'indisidir.

Pedagogik **mahoratni** quyidagi tarkibiy **qismlar** tashkil etadi:

- insonparvarlik (gumanistik) yo'nalishi;
- kasb bilimdonligi;
- pedagogik qobiliyatlar (didaktik, tashkilotchilik, perseptiv, sugestiv, akademik);
- pedagogik texnika.

1. O'qituvchi shaxsining insonparvarlik (gumanistik) yo'nalishi - g'oyalari, qiziqishi, qadriy yo'nalishlari.

Har bir o'qituvchi shaxsining pedagogik yo'nalishi turlicha, ko'p qirrali. Uning qadriy yo'nalishini:

- 1) o'z-o'zida bilimdon, talabchan, haqiqiy o'qituvchini ko'rishga;
- 2) pedagogik ta'sir etish vositalariga (o'quv material va hakoza);

- 3) o'quvchiga, bolalar jamoasiga;
- 4) pedagogik faoliyat maqsadiga - faoliyat ob'ekti, vositalarini - o'zgartirishga qaratilgan bo'lishi mumkin, ya'ni gumanistik strategiya.

2. Kasbiy bilimdonlik.

Pedagogik mahoratning asosiy poydevori - kasbiy bilimlardir. O'qituvchining bilimlari, bir tomondan, o'zi o'qitadigan predmetlarga qaratilgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, ularni o'zlashtiradigan o'quvchilarga qaratilgan. Kasbiy bilimlarning mazmuni o'zi o'qitadigan predmetni, uning metodikasini, pedagogika va psixologiyani bilishni tashkil etadi.

Pedagogning mahorati - bilimlarni "insoniylashtirish" dadir, ularni auditoriyaga oddiy kitobdangina emas, balki o'zining dunyoqarashi sifatida bayon etadi.

Pedagogning kasbiy bilimlari asosida pedagogik ong shakllanadi, uning harakatlari asosida yotuvchi prinsiplar va qoidalarga amal qilinadi.

3. Pedagogik qobiliyatlar.

Bu psixologik jarayonda kechadigan xususiyat bo'lib, pedagogik faoliyat samarasiga ta'sir etadi. Pedagogik qobiliyatlarni bir qancha yirik olimlar (Gonobolin F.N., Kuzmina N.V., Krutetskii V.N. kabi) tadqiq etganlar.

Qayd etilgan mualliflarga suyanan holda shaxsning pedagogik faoliyatiga tegishli asosiy oltita qobiliyatini ajratib ko'rsatish mumkin:

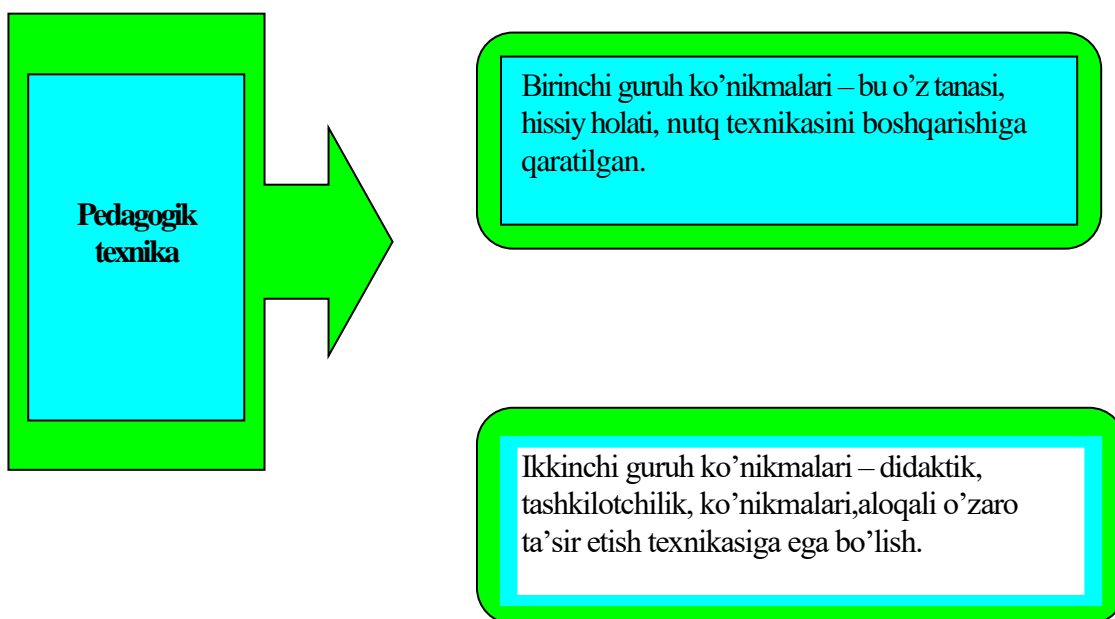
- 1) Muloqot qila olish, bu o'z ishiga, kishilarga bo'lgan munosabat, xayrixohlik, yaxshilikni ravo ko'rish.
- 2) Idrok eta olish qobiliyati - kasbiy hushyorlik, sezgirlik, pedagogik zehn.
- 3) SHaxs jo'shqinligi - irodaviy ta'sir ko'rsata olish va mantiqan ishontira olish qobiliyati.
- 4) Hissiy turg'unlik - o'zini qo'lga olish qobiliyati.
- 5) Optimistik faraz, baholash qobiliyati.
- 6) Ijodiy qobiliyat.

4. Pedagogik texnika

Bu pedagogik mahoratning to'rtinchi tarkibiy qismi - o'qituvchi xatti-harakatini tashkil etish shakli. Faqat bilish, yo'nalish va qobiliyatlarga ko'nikmalarsiz yaxshi natijalar

garovi emas.

Pedagogik texnika o'z ichiga ikki guruhdagi ko'nikmalarni oladi: o'z-o'zini boshkara olish ko'nikmalari va pedagogik vazifalarni hal etish jarayonida o'zaro ta'sir etish ko'nikmalari. Birinchi guruh ko'nikmalari - bu o'z tanasi, hissiy holati, nutq texnikasini boshqarishiga qaratilgan. Ikkinchisi – didaktik, tashkilotchilik ko'nikmalari, aloqali o'zaro ta'sir texnikasiga ega bo'lish. (bu haqda keyinchalik alohida to'xtaymiz).

2 —savol bo'yicha darsning maqsadi:

Pedagogik faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari mohiyatini ochib berish, pedagogik faoliyatning har bir komponentini tushuntirish, o'z faoliyatini tashkil eta olish ko'nikmasini hosil qilish.

Identiv o'quv maqsadi:

- 2.1. Pedagogik faoliyat komponentlariga izoh beradilar.
- 2.2. Pedagogik mahoratni bir tizim sifatida asoslaydilar.

2-savolning bayoni:

Har qanday faoliyat kabi pedagogik faoliyat ham o'z ichiga o'ziga xos xususiyatlar bilan farq qiluvchi quyidagi komponentlar (tarkibiy qismlar) ni oladi: maqsad, vosita, ob'ekt, sub'ekt.

Eng avvalo pedagogik faoliyatning maqsadi o'ziga xos xususiyatga ega.

- 1.O'qituvchi ishining maqsadi jamiyat tomonidan belgilanadi, ya'ni o'qituvchi erkin holda

o'z mehnatining natijasini tanlamaydi, uning harakatlari o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga qaratilmog'i lozim.

2.O'qituvchining faoliyati har doim boshqalarni boshqarish faoliyatidir.

3. Boshqa kishi faoliyati (ta'lim-tarbiya)ni boshqarish shuning uchun ham murakkabki, pedagogning maqsadi tarbiyalanuvchining kelajagini ifodalaydi.

Pedagogik mehnatning ob'ekti -inson, shakllanayotgan shaxs ma'naviy dunyosining nozik tomonlari – aql, hissiyot, iroda, e'tiqod, o'z-o'zini anglash kabilar.

Sub'ekt - tarbiyalanuvchiga ta'sir etuvchilardir, ya'ni pedagog,ota-onalar, jamoa tarbiyalanuvchiga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy qurol - o'qituvchi shaxsi, uning bilim va ko'nikmalaridir.

Tarbiyaning asosiy vositalari - bu tarbiyalanuvchilar ishtirok etadigan har xil *faoliyat* turlaridir: mehnat, muloqot, o'yin, o'qish, badiiy - estetik va boshqa faoliyatlar.

YUqorida aytib o'tilganidek pedagogik faoliyatning asosiy komponentlari bu maqsad, sub'ekt, vositalardir. Pedagogning vazifasi bu elementlarni boshqarishdan iboratdir.

Nazorat savollari:

1. Pedagogik faoliyatning komponentlarini o'rganib chiqing.
2. Har bir komponentni taqqoslang.
3. Tarbiyaning bugungi kundagi asosiy vositalarini ko'rsating.

3-savol bo'yicha darsning maqsadi:

Pedagogik mahoratni tarkib toptirish yo'llari bilan talabalarni tanishtirish, o'z mahoratini shakllantirib borish ko'nikmasini hosil qilish.

Identiv o'quv maqsadlari:

- 3.1. Pedagogik mahoratni shakllantirishning asosiy omillarini sanab o'tadilar.
- 3.2. O'z-o'zini kasbiy tarbiyalash usullariga aniqlik kiritadilar.

3-savol bayoni:

Pedagogik mahoratni shakllantirish mumkin. Pedagogik oliy o'quv yurtlarida birinchi kunlardan kasb tarbiyasiga alohida e'tibor berilishi zarur. Bo'lajak o'qituvchining shakllanishi ta'lim-tarbiya jarayonida amalga oshiriladi. Asosiy o'rinni psixologik-pedagogik fanlar tizimi egallaydi (pedagogika nazariyasi va tarixi, yangi pedagogik texnologiya, pedagogik mahorat, psixologiya). Mutaxassislik fanlar fundamental bilim berish bilan

birgalikda bo'lajak o'qituvchini dunyoqarashini, metodologik bilimlarini shakllantiradi.

Pedagogik mahorat amaliyot davrida yanada rivojlanadi va talabalarda amaliy ko'nikma, malakalar tekshiriladi. Pedagogik mahorat rivojlanishida muhim o'rinni bo'lajak o'qituvchini ijtimoiy - pedagogik faoliyati bajaradi. Bu faoliyat qancha mazmunli va keng bo'lsa, shuncha uning samaradorligi oshadi.

SHuni alohida qayd etish lozimki, hech qanday oliy ta'lim muassasasi tayyor holdaga mahoratli pedagogni etkazib bera olmaydi. Mahoratga erishishning eng samarali va to'g'ri yo'li o'z-o'zini tarbiyalashdir. O'z-o'zini tarbiyalash usul va vositalari nihoyatda ko'p, qolaversa o'qituvchilikning o'zi ijodiy soha hisoblanadi, izlanishni talab etadi.

Nazorat savollari:

1. Pedagogik mahoratni shakllantirish yo'llarini aniqlang.
2. Pedagogik mahoratni shakllantirishning asosiy omillarini ko'rsating.
3. Pedagogik mahoratni shakllantirishda pedagogik-psixologik va mutaxassislik fanlarining o'rini aniqlab, bir-biri bilan qiyoslang.
4. O'z-o'zini tarbiyalashning pedagogik mahoratni shakllantirishdagi ahamiyatini tahlil qiling.

Mavzu bo'yicha echimini kutayotgan ilmiy muammolar:

1. Pedagogik faoliyatdagi pedagogik mahoratning o'rini aniqlash.
2. Pedagogik mahoratni shakllantirishning qulay tizimini ishlab chiqish.
3. Pedagogik mahoratni shakllantirish yuzasidan amaliy tavsiyalar yaratish.
4. Bo'lajak o'qituvchilarning oliy o'quv yurtidayoq mahorat qirralarini egallashiga erishish.
5. Pedagogik mahoratni shakllantirishda pedagogik amaliyotning o'rini aniqlash.

Mustaqil ish topshiriqlari:

1. "Xalq ta'limi", "Boshlang'ich ta'lim" - jurnallarida pedagogik mahoratga oid maqolalarni o'qib tahlil etish.
2. O'z pedagogik mahorat sifatlariga baho berish.
3. O'z-o'zini tarbiyalash usullarini o'zlashtirish.

Mavzu bo'yicha asosiy xulosalar:

1. Pedagogik mahorat - yuksak darajada pedagogik faoliyat yuritishga o'zini yo'naltira bilish uchun zarur bo'lgan shaxsiy xususiyatlar yig'indisidir
2. Pedagogik mahoratni quyidagi tarkibiy qismlar tashkil etadi:
  - insonparvarlik (gumanistik) yo'nalishi;
  - kasb bilimdonligi;
  - pedagogik qobiliyatlar (didaktik, tashkilotchilik, perseptiv, sugestiv, akademik);
  - pedagogik texnika.
3. Pedagogik mahoratning asosiy poydevori - kasbiy bilimlardir.
4. Pedagogik texnika - bu o'qituvchi xatti-harakatini tashkil etish shakli.
5. Pedagogik mahoratni shakllantirish mumkin. Pedagogik oliy o'quv yurtlarida birinchi kunlaridan kasb tarbiyasiga alohida e'tibor berilishi zarur. Bo'lajak o'qituvchining shakllanishi ta'lim-tarbiya jarayonida amalga oshiriladi.

Mavzuga oid asosiy adabiyotlar:

1. «Barkamol avlod O'zbekiston taraqqiyotining poydevori» T. 1997. 10- 12 b.
2. I.A.Zyazyun «Основа педагогического мастерство» М. 1989. 26-28 b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

3. Choriev R. Pedagogik mahorat –ta'lim tarbiya sifati kafolati. Xalq ta'limi. 1-son. 2004 yil